

Sygn. akt III USK 413/21

POSTANOWIENIE

Dnia 24 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania J. B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W.

o umorzenie zobowiązań alimentacyjnych,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 24 maja 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Decyzją z 4 lipca 2019 r., nr [...] Likwidator Funduszu Alimentacyjnego Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. Inspektorat w K. (organ rentowy) na podstawie art. 68 ust. 1 w związku z art. 63 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 2220 ze zm., dalej jako ustawa o świadczeniach rodzinnych), po rozpatrzeniu wniosku J. B. (wnioskodawca) z 10 maja 2019 r. w sprawie umorzenia należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego odmówił wnioskodawcy umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu w kwocie 14.700,00 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji złożył wnioskodawca, zaskarżając ją w całości.

Wyrokiem z 21 stycznia 2020 r., VIII U [...] Sąd Okręgowy w W. oddalił odwołanie. Sąd Okręgowy ustalił, że od lipca 2001 r. do kwietnia 2004 r. organ rentowy wypłacał w zastępstwie J. B. świadczenie alimentacyjne z funduszu alimentacyjnego. Alimenty przyznane zostały na podstawie prawidłowo skompletowanego wniosku o przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego przesyłanego do organu rentowego przez Komornika Sądowego, na rzecz córek A. i R. B. płatne do rąk E. B.. Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że postanowieniem z 30 kwietnia 2018 r., VIII GUp [...] Sąd Rejonowy w W. ogłosił upadłość wnioskodawcy. Następnie postanowieniem z 7 marca 2019 r., VIII GUp [...] Sąd Rejonowy w W. umorzył bez ustalania planu spłaty zobowiązania upadłego wnioskodawcy z wyjątkiem zobowiązań o charakterze alimentacyjnym. Przeciwno wnioskodawcy były prowadzone dwa postępowania egzekucyjne przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w W., które zostały umorzone w związku z ogłoszeniem upadłości wnioskodawcy. Z tytułu wypłaty świadczeń alimentacyjnych wnioskodawca posiada zadłużenie wobec likwidowanego funduszu alimentacyjnego w kwocie 14.700 zł. W okresie od lipca do września 2019 r. wnioskodawca pobierał zasiłek okresowy z powodu bezrobocia w kwocie 350,50 zł dodatkowo w sierpniu 2019 r. przyznano mu jednorazowy zasiłek celowy w kwocie 100,00 zł na pokrycie kosztów zakupu leków i leczenia. Wnioskodawca od grudnia 2019 r. otrzymuje świadczenie emerytalne w kwocie 2.070,25 zł, obecnie nie posiada nikogo na utrzymaniu. E. B., która pozostaje z nim we wspólnym gospodarstwie domowym otrzymuje świadczenie emerytalne w podobnej wysokości. Skarżący leczy się na nadciśnienie i dychawicę oskrzelową.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy stwierdził, że tryb i przesłanki umorzenia zaległości wobec likwidowanego funduszu alimentacyjnego reguluje art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach, zgodnie z którym w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, lub osoby zobowiązanej do zwrotu bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu, likwidator może umorzyć, rozłożyć na raty lub odroczyć termin płatności należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych lub bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu. Zgodnie z art. 63 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych z dniem wejścia w życie ustawy,

czyli z dniem 1 maja 2004 r. fundusz alimentacyjny, przechodzi w stan likwidacji. Likwidatorem funduszu jest Prezes Zakładu w zakresie spraw o świadczenia z funduszu, do których prawo powstało przed dniem wejścia w życie ustawy (art. 63 ust. 3 cyt. ustawy). Likwidator może upoważnić innych pracowników Zakładu do wykonywania określonych czynności związanych z likwidacją funduszu (art. 63 ust. 4 ustawy o świadczeniach rodzinnych). Świadczenie z funduszu alimentacyjnego ma charakter świadczenia zwrotnego i wypłacane było jedynie w zastępstwie zobowiązanego do alimentacji. Oznacza to zatem obowiązek jego spłaty przez dłużnika wraz z 5% opłatą na pokrycie kosztów działalności funduszu. Za szczególnie uzasadnione przypadki (czyli okoliczności przemawiające za udzieleniem ulgi) związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną dłużnika, należy uznać chorobę dłużnika lub członków jego najbliższej rodziny, nad którymi osoba zobowiązana do spłaty należności sprawuje bezpośrednią opiekę, uniemożliwiającą pozyskiwanie dochodów niezbędnych do podjęcia spłaty zadłużenia oraz ubóstwo dłużnika zagrażające jego dalszej egzystencji przez niezapewnienie minimum socjalnego w zakresie, który uniemożliwia spłatę powstałego zadłużenia w dłuższym okresie czasu. Rozpatrując wniosek o umorzenie należności organ rentowy zobowiązany jest do ustalenia, czy w sprawie zachodzą ustawowe przesłanki uzasadniające udzielenie ulgi. Decyzja w sprawie o umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego oparta jest na uznaniu administracyjnym, co oznacza, że nawet wystąpienie przesłanki określonej ustawą nie skutkuje automatycznym umorzeniem zaległości. Decyzja w tym zakresie podejmowana jest po rozważeniu wszystkich okoliczności w sprawie.

Sąd Okręgowy zauważył, że w rozpoznawanej sprawie prawo do świadczeń z funduszu alimentacyjnego zostało przyznane córkom wnioskodawcy A. i R. B. płatne do rąk E. B.. Z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wynika, że sytuacja zdrowotna i finansowa wnioskodawcy uległa obecnie poprawie, zostało mu przyznane świadczenie emerytalne, które zapewnia stałe dochody w kwocie znacznie wyższej niż otrzymywana wcześniej pomoc z tytułu zasiłku dla bezrobotnych. Żona wnioskodawcy, z którą pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym również otrzymuje świadczenie emerytalne w podobnej wysokości a co za tym idzie ich wspólne dochody miesięczne przekraczają kwotę 4.000,00 zł.

Skarżący nie posiada nikogo na utrzymaniu a w związku z ogłoszoną upadłością oraz umorzeniem wcześniejszych zobowiązań, obecnie nie toczy się przeciwko niemu żadne postępowanie egzekucyjne. Niski standard życia nie może stanowić podstawy do umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego, gdyż samo uruchomienie środków funduszu następowało dopiero wówczas, gdy dłużnik nie posiadał majątku ani dochodów podlegających egzekucji. Przesłanki umorzenia należności na rzecz funduszu alimentacyjnego nie wyczerpuje fakt, że zadłużenie jest większe niż możliwości zarobkowe (aktualne dochody) osoby zobowiązanej do alimentacji, co prowadzi do niemożności zaspokojenia wszystkich uzasadnionych potrzeb dłużnika.

Sąd Okręgowy podkreślił, że umorzenie należności jest instytucją nadzwyczajną możliwą do zastosowania w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Zaś szczególnie uzasadnione przypadki to sytuacje wyjątkowe powstałe w wyniku wypadku losowego, lub okoliczności niezależnych od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja uległa takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto brak jest perspektyw poprawy jego sytuacji. Takie okoliczności, w ocenie Sądu Okręgowego nie zachodzą w przedmiotowej sprawie. Wnioskodawca jest osobą posiadającą stałe źródło dochodu. Nie utracił również definitywnie możliwości regulowania zobowiązań wobec funduszu alimentacyjnego w likwidacji. Jak długo bowiem istnieje obiektywna możliwość spłaty należności funduszu alimentacyjnego w likwidacji, brak jest przesłanek do rezygnacji przez likwidatora z dochodzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego powstałych z tytułu świadczeń wypłaconych w zastępstwie wnioskodawcy.

Sąd Okręgowy podkreślił, że wnioskodawca nie wykazywał dotychczas dbałości o spłatę powstałego zobowiązania. Nie podejmował również prób spłaty należności w ratach. Konieczność spłaty zadłużenia wobec funduszu alimentacyjnego stanowi zaś konsekwencję wieloletniego niewywiązywania się przez wnioskodawcę z obowiązku alimentacyjnego względem swoich dzieci. Ponadto wnioskodawca, otrzymując decyzję o podjęciu przez fundusz alimentacyjny wypłaty świadczeń alimentacyjnych, został pouczone, że świadczenia wypłacone z funduszu alimentacyjnego w zastępstwie osoby zobowiązanej do ich

płacenia mają charakter zwrotny – co oznaczało, iż podlegać będą zwrotowi na rachunek funduszu wraz z 5% opłatą związaną z kosztami działalności funduszu. Świadczenia wypłacone z funduszu są nieoprocentowane, co oznacza, że przejściowe trudności w regulowaniu zobowiązania nie powodują wzrostu kwoty zobowiązania. W ocenie Sądu Okręgowego podjęcie decyzji o umorzeniu należności byłoby zaprzeczeniem celów, dla jakich ustanowiono instytucję prawną funduszu alimentacyjnego. Zobowiązany, który posiada realne możliwości spłaty zadłużenia w dłuższym okresie czasu nie powinien być premiowany umorzeniem należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego. Dlatego Sąd Okręgowy podzielił stanowisko organu rentowego, że całokształt okoliczności sprawy nie pozwala uznać, że po stronie zobowiązanego zaistniały obiektywne okoliczności trwałej utraty możliwości spłaty zobowiązań wobec funduszu alimentacyjnego w likwidacji.

Wnioskodawca zaskarżył powyższy wyrok Sądu Okręgowego apelacją w całości. Wyrokiem z 16 grudnia 2020 r., III Aua [...] Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację wnioskodawcy.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że bezspornym był fakt pokrycia przez fundusz alimentacyjny za wnioskodawcę alimentów na rzecz jego córek za okres od lipca 2001 r. do kwietnia 2004 r. w wysokości wskazanej w zaskarżonej decyzji. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji dokonał trafnej oceny sytuacji zdrowotnej i rodzinnej dłużnika i słusznie uznał, że nie zachodzą przesłanki do umorzenia jego należności wobec funduszu alimentacyjnego. Sąd Apelacyjny podkreślił, że wnioskodawca pozostaje w związku małżeńskim od wielu lat. M. E. i J. B. prowadzą wspólne gospodarstwo domowe, razem zamieszkując, nie mając nikogo na utrzymaniu. Oboje pobierają emerytury, co daje im miesięcznie około 4.000,00 zł. Wobec wnioskodawcy ogłoszono upadłość konsumencką, czego konsekwencją było umorzenie jego całego zadłużenia za wyjątkiem właśnie świadczeń alimentacyjnych. Dłużnik leczy się na nadciśnienie i dychawicę oskrzelową. Nie wykazał, by stan jego zdrowia wymagał długotrwałej i kosztownej terapii, ani by uniemożliwiał mu podjęcia lekkiej pracy w celu dorobienia do emerytury. Wnioskodawca przez długi czas nie podjął należytych starań w celu spłaty zadłużenia wobec funduszu. Jego zaległości wobec funduszu powstały w

latach 2001-2004, kiedy był 50-letnim mężczyzną zdolnym do pracy. Wnioskodawca miał zatem przez długi okres możliwość spłaty zadłużenia, czego nie uczynił. Nawet obecnie może on podjąć lekką działalność zarobkową zgodnie ze swym wykształceniem lub podjąć pracę w warunkach chronionych.

Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie nie występuje szczególnie uzasadniony przypadek, pozwalający na umorzenie wobec wnioskodawcy należności na rzecz funduszu alimentacyjnego. Obecnie jego sytuacja materialna jest trudna, jednak dzięki własnemu działaniu wnioskodawca jest w stanie wpłynąć na poprawę tej sytuacji. Sąd Apelacyjny miał na uwadze, że również dzięki wcześniejszym własnym zaniechaniom dłużnik doprowadził do obecnego stanu finansowego, choć był w stanie wypracować sobie prawo do emerytury. Sąd drugiej instancji uznał, że nawet tylko przy obecnych dochodach wnioskodawca, żyjąc skromnie i ograniczając do minimum poziom życia, jest w stanie spłacać alimenty, pokryte za niego w odległej przeszłości przez fundusz alimentacyjny. Korzystanie przez niego w tej sytuacji z pobytów w sanatoriach nie jest konieczne i niezbędne dla ratowania zdrowia. Dla ustalenia odpowiedzialności wnioskodawcy względem funduszu alimentacyjnego miał znaczenie fakt, że wnioskodawca miał świadomość, że był zobowiązany do płacenia alimentów na dzieci, czego nie czynił i ten obowiązek zmuszony był przejąć fundusz alimentacyjny. Wnioskodawca ponadto w żaden sposób nie wykazał swego twierdzenia, podnoszonego w toku procesu jak i w apelacji, że spłacił całkowicie zadłużenie alimentacyjne, lecz nie z jego winy spłata nie dotarła do wierzyciela. Za tę sytuację próbował nieudolnie obciążyć wierzyciela, zarzucając mu brak działań w trakcie prowadzonej przeciw niemu egzekucji komorniczej lecz na rzecz innego wierzyciela. Skarżący w apelacji powinien był się odnieść do braku przesłanek umorzenia zaległości, na które wskazywał Sąd Okręgowy, które z urzędu ponownie ocenił Sąd Apelacyjny, dzieląc stanowisko Sądu pierwszej instancji, tymczasem skarżący przedstawił w niej oderwany od tychże przesłanek subiektywny punkt widzenia co nie mogło odnieść zamierzonego przezeń skutku.

Wnioskodawca zaskarżył powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został oparty na przesłance występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, a

mianowicie rozstrzygnięcia „czy powód jako 67 letni mężczyzna, w wieku emerytalnym z ustaloną niepełnosprawnością w stopniu lekkim znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej i zdrowotnej (ustalenia organu), przy braku możliwości spłaty istniejącego zobowiązania spełnia warunki określone w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych czyli in concreto czy sytuacja powoda miałaby nie kwalifikować się jako szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, podczas gdy, ustawa wskazuje na alternatywę pomiędzy sytuacją zdrowotną, a rodzinną powoda. Zatem, wykazanie wyłącznie jednej z tych przesłanek winno determinować umorzenie zobowiązań powoda wobec likwidatora funduszu alimentacyjnego, a skoro powód w toku postępowania sądowego udowodnił, iż znajduje się w szczególnie uzasadnionej sytuacji zdrowotnej (trudnej) to Sąd winien umorzyć zobowiązania powoda w całości wobec likwidatora funduszu alimentacyjnego, bacząc, iż powód jest emerytem z ustalonym lekkim stopniem niepełnosprawności, tym samym, jest to szczególnie uzasadniony przypadek związany z sytuacją zdrowotną. Zatem, Sąd drugiej instancji dopuścił się błędnej wykładni art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych.” Ponadto w ocenie wnioskodawcy skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona z uwagi na ustalony w sprawie stan zdrowia wnioskodawcy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznawania.

Kwestia rozumienia przesłanek umorzenia zaległości na rzecz funduszu alimentacyjnego była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, który przyjmuje, że do skorzystania z instytucji umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego nie jest konieczne równoczesne (kumulatywne) wystąpienie przesłanek przewidzianych w tym przepisie - zarówno w zakresie sytuacji zdrowotnej, jak i rodzinnej zobowiązanego dłużnika. Wystarczające jest istnienie którejkolwiek z tych okoliczności – albo szczególnej sytuacji zdrowotnej, albo szczególnej sytuacji rodzinnej osoby, przeciwko której prowadzona jest

egzekucja alimentów. Za przypadek szczególnie uzasadniony, związany z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, które umożliwiają poddane kontroli sądowej umorzenie należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego, można uznać jednak – niezależne od zobowiązanego alimentacyjnie – sytuacje losowe lub nadzwyczajne, które sprawiają, że nie jest on w stanie na bieżąco, ani w dającej się przewidzieć perspektywie, regulować obarczających go zaległości alimentacyjnych bez uszczerbku dla jego zdrowia oraz naruszenia istotnych dóbr najbliższych członków jego rodziny. Alimentacyjnie zobowiązany, który posiada realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych, nie powinien być premiowany umorzeniem należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu biernej postawy lub bezzasadnego oczekiwania, że jego długi alimentacyjne zostaną umorzone kosztem stron lub innych uczestników systemu ubezpieczeń społecznych z uszczupleniem funduszy tego systemu (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 marca 2007 r., I UK 289/06, LEX nr 936838; z dnia 6 sierpnia 2008 r., II UK 359/07, OSNP 2010 nr 1-2, poz. 18; z dnia 3 lutego 2010 r., I UK 270/09, LEX nr 585729; z dnia 10 listopada 2010 r., I UK 119/10, LEX nr 686798).

Powyższe rozważania o charakterze ogólnym prowadzą do wniosku, że umorzenie zaległości alimentacyjnych stanowi wyjątek, który należy wyklądać ściśle, a zatem konieczne jest wykazanie przez wnioskodawcę okoliczności, które w sposób niebudzący wątpliwości udowadniają wystąpienie choćby jednej z przesłanek umorzenia. W przedmiotowej sprawie nie mamy do czynienia z taką sytuacją, gdyż co ustaliły Sądy obu instancji wnioskodawca posiada stały przychód, który umożliwia, przy ograniczeniu wydatków do minimum, spłatę należności. Ponadto, co także wynika z ustaleń Sądów wnioskodawca może podjąć dodatkowe zatrudnienie bez uszczerbku dla swojego zdrowia, dzięki któremu, przy spłacie należności, będzie mógł zaspokoić nie tylko podstawowe potrzeby życiowe. Brak jest zatem w przedmiotowej sprawie podstaw do przyjęcia, że wystąpiły szczególnie uzasadnione okoliczności, umożliwiające zwolnienie wnioskodawcy z zaległości na rzecz funduszu alimentacyjnego. Takie stanowisko uzasadnione jest także względami moralnymi, bowiem wnioskodawca miał świadomość, że jest zobowiązany łożyć na utrzymanie swoich dzieci, mimo to, w okresie, kiedy

znajdował się w lepszej kondycji fizycznej świadomie uchylał się od tego obowiązku. Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

a.s.